

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

**Qo'lyozma huquqida
UDK: 336.77.066(575.1)**

MAXMUDOV AZAMAT NORMURADOVICH

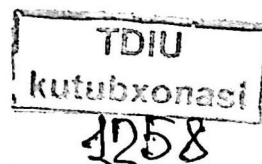
**XARAJATLAR VA DAROMADLARNING BOSHQARUV HISOBI VA
ICHKI AUDITI METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH**

08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit

Iqtisodiyot fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan

DISSERTATSIYA

**Ilmiy maslahatchi: iqtisodiyot fanlari doktori,
professor Xasanov B.A.**

Toshkent – 2023 yil

MUNDARIJA

KIRISH	4
I-BOB. YENGIL SANOAT KORXONALARIDA HISOB VA AUDITNI TASHKIL ETISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI		
1.1.	O‘zbekistonda to‘qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatining hozirgi holati hamda rivojlanish istiqbollari	16
1.2.	Xo‘jalik sub‘ektlarida xarajatlar hisobi va mahsulot tannarxini kalkulyatsiyalashning xalqaro tajribalardan foydalanish yo‘llari	35
1.3.	Auditorlik faoliyatining xalqaro tajribasi va uni tarmoq korxonalariga joriy etish imkoniyatlari	48
	Birinchi bob bo‘yicha xulosa.....	56
II-BOB. TO‘QIMACHILIK VA TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARIDA XARAJATLAR HISOBI, TANNARX ANIQLASH VA MOLIYAVIY NATIJALARNING BOSHQARUV HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH		
2.1.	“Xarajatlar – mahsulot hajmi – foyda” zanjiri asosida boshqaruv hisobini yuritishning xususiyatlari.....	58
2.2.	Mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilishning zamonaviy usullarini joriy etish samaradorligi.....	74
2.3.	Mahsulot tannarxi va moliyaviy natijalarga ta’sir etuvchi omillarni prognozlash.....	95
	Ikkinchi bob bo‘yicha xulosa.....	118
III-BOB. TO‘QIMACHILIK VA TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARIDA XARAJATLAR VA DAROMADLAR BOSHQARUV TAXLILINING AXBOROT-USLUBIY TA’MINOTINI TAKOMILLASHTIRISH.		

3.1.	Xarajatlarning dastlabki, yig‘ma hisobi va hisobotini takomillashtirish	120
3.2.	Xarajatlarning analitik va sintetik hisobini AKTda qayta ishlash masalalari	132
3.3.	Xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarda moliyaviy natijalar tahlilini takomillashtirish	144
	Uchinchi bob bo‘yicha xulosa.....	153
IV BOB.	TO‘QIMACHILIK VA TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARIDA AUDIT METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI	
4.1.	Ichki auditning xalqaro standartlarini boshqaruv jarayonlariga tadbiiq etish usullari	154
4.2.	Ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot tannarxining auditini mukammallashtirish	172
4.3.	Moliyaviy natijalar auditini takomillashtirish	177
	To‘rtinchi bob bo‘yicha xulosa	201
	XULOSA	203
	FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI....	205
	ILOVALAR.....	233

KIRISH (fan doktori (DSc) dissertatsiyasi annotatsiyasi)

Dissertasiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Dunyoning taraqqiy etgan davlatlari ishlab chiqarishni innovatsion rivojlantirish va diversifikatsiyalash asosida milliy iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlash, eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarish orqali jahon bozoridagi raqobatdoshligini kuchaytirishga erishmoqdalar. «2021 yilda jahon to'qimachilik bozorining hajmi 993,6 milliard AQSh dollariga baholandi, 2022 – 2030 yillar oralig'ida yillik o'sish sur'ati 4,0 foiz bo'lishi kutilmoqda». Hozirgi kunda dunyo miqyosida yengil sanoat korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlarini hisobga olish, mahsulot tannarxini aniqlash va xorijiy investitsiyalarni jalb etish jarayonida buxgalteriya hisobi va auditni xalqaro standartlarga mos ravishda tashkil etish ustuvor vazifa sifatida belgilangan.

Hozirgi kunda to'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoati sohalarida klasterlarni joriy qilinganligi, shu sohalarda yuqori ijobiy natijalarga erishish uchun katta imkoniyatlar yaratmoqda. Shundan kelib chiqib bugungi kunda to'qimachilik va tikuv- trikotaj sanoati tizimiga ham klaster tizimini joriy qilish bu sohalarni yanada rivojlanishiga olib keladi. Bunda buxgalteriya hisobini tarmoqlar tizimida to'g'ri hisobga olish tartibini ishlab chiqish zarurati paydo bo'ladi. Yuqoridagilar klaster tizimida trikotaj mahsulotlarini ishlab chiqarish, qayta ishlov berish hamda sotish xarajatlari hisobining xususiyatlari va mahsulot tannarxini kamaytirish bo'yicha tadqiqotlar olib borish zaruriyatini yuzaga keltiradi.

Yangi O'zbekistonning 2022 - 2026 yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasiga muvofiq iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri hisoblangan yengil sanoat korxonalariga yo'naltirilayotgan xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirishga e'tibor qaratilmoqda. "Zamonaviy texnika va texnologiyalardan foydalanish asosida to'qimachilik sanoati mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini 2 baravar va charm-poyabzal mahsulotlari ishlab chiqarishni 3 baravarga ko'paytirish"¹ vazifasi belgilangan. Mazkur vazifalardan kelib chiqib,

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022 — 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/5841063>